

Ks. Tomasz Rozkrut

Trybunał Apostolski Roty Rzymskiej (szkic historyczno-kanoniczny)

Pastor Bonus, Konstytucja apostolska papieża Jana Pawła II o Kurii Rzymskiej z 1988 r., wyróżnia trzy Trybunały Stolicy Apostolskiej: Penitencjarię Apostolską (art. 117–120), Sygnaturę Apostolską (art. 121–125) oraz Trybunał Roty Rzymskiej (art. 126–130). Pierwszy z trzech wymienionych: Penitencjaria Apostolska, choć tradycyjnie jest określany jako trybunał to jednak swoją strukturą, sposobem działania oraz przede wszystkim swoją specyficzną kompetencją nie przypomina działalności pozostałych trybunałów Kościoła; nie tylko apostolskich, ale również tych pierwszej czy drugiej instancji, tak licznie obecnych w całym Kościele. Przedmiotem Penitencjarii Apostolskiej jest bowiem rozstrzyganie spraw *sui generis*, które dotyczą forum wewnętrznego, czyli spraw sumienia, oraz problemów moralnych. Natomiast Trybunał Sygnatury Apostolskiej posiada dość rozbudowaną i złożoną strukturę, którą obecnie oprócz Konstytucji *Pastor Bonus* określają Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. (por. kan. 1445) oraz ustawodawstwo własne Sygnatury Apostolskiej.

Przedmiotem artykułu jest ukazanie roli Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej, w jego rozwoju i ewolucji historycznej, oraz przedstawienie obowiązującego ustawodawstwa o jego kompetencjach i znaczeniu w całym Kościele.

1. Historia Roty Rzymskiej

Określenie Trybunału Apostolskiego jako Rota (*rota*, *ae* oznacza krąg, koło) było w historii przedmiotem wielu dyskusji i hipotez¹. Najbardziej znana z nich, a ponadto posiadająca duże udokumento-

---

¹ Por. P. MONETA, *La giustizia nella Chiesa*, Bologna 1993, s. 53n.

wanie w danych historycznych podaje, iż nazwa Rota pochodzi od specjalnego regału, czy też półki na książki lub po prostu stołu, zamontowanego na kołach, który znajdował się w sali spotkań audytorów, i który zawierał akta spraw oraz inne konieczne dokumenty (przede wszystkim kodeksy prawne) dla ich rozważania i osądzania. Obracając go, każdy z zasiadających audytorów mógł mieć szybko w zasięgu ręki, dla ewentualnej konsultacji podczas sesji wyrokowej, potrzebne dokumenty. Fakt, iż nazwa Rota sięga okresu awiniońskiego oraz to, że właśnie w tym czasie papież Benedykt XII (1334–1342) przydzielił audytorom specjalną salę wyposażoną w *pluteum ligneum* i to, że w niektórych dokumentach z tego okresu jest wymieniana *Rota Auditorum*, potwierdzą tę hipotezę².

Inne hipotezy nazwę Rota upatrują poprzez fakt rotacyjnego sposobu rozpatrywania spraw przez poszczególne turnusy składające się z trzech audytorów, czy też od okrągłej auli ich spotkań, bądź od okrągłego stołu przy którym zasiadali audytorzy trybunału³. Jeszcze inna hipoteza podaje, że nazwa ma pochodzić od porfirowego koła, które zdobiło podłogę w auli spotkań audytorów rotalnych.

Sukcesywnie do nazwy Rota dodano Rzymska: *Romana*, aby odróżnić trybunał papieski od innych trybunałów nazywanych podobnie (np. Rota Hiszpańska z siedzibą w Madrycie)⁴.

Niewątpliwie już sama dyskusja nad pochodzeniem nazwy Trybunału Apostolskiego ukazuje jego dość odległą datę powstania, sięgającą XII stulecia. W tym czasie istniała przy papieżach specjalna grupa ekspertów w prawie, którzy początkowo byli nazywani *cappellani papae*, nieco później tj. od wieku XIII zaczęto ich nazywać *auditores causarum Sacri palatii apostolici*⁵. Pomagali oni papieżowi w rozstrzygnięciu różnych spraw kierowanych do Stolicy Apostolskiej.

Z upływem czasu, wraz z narastaniem spraw napływających do rozstrzygnięcia przez papieży, funkcje wykonywane przez owych pomocników stopniowo wzrastały. Sukcesywnie wykonywali oni już swoje zadania nie pojedynczo, ale kolegialnie, tworząc w ten sposób stały trybunał. Oficjalnie papież Jan XXII (1316–1334) swoją Konstytucją *Ratio iuris*, promulgowaną w Awinionie w 1331 r. potwierdził działalność trybunału

---

² Por. P. MONETA, *dz. cyt.*, s. 53.

³ F. ROBERTI, *De Processibus*, Romae 1926, t. I, s. 206.

⁴ P. V. PINTO, *I processi nel Codice di Diritto Canonico*. Commento sistematico al Lib. VII, Libreria Editrice Vaticana 1993, s. 138.

⁵ Por. P. MONETA, *dz. cyt.*, s. 53; L. CHIAPETTA, *Il Codice di Diritto Canonico*. Commento giuridico-pastorale, Napoli 1988, t. II, s. 575; F. ROBERTI, *dz. cyt.*, s. 204n.

oraz nadał mu własne prawa: *Ioannes XXII primus certas leges statuit in s. Tribunali servandas*⁶. Po wielu wiekach papież Paweł VI, reformując Kurię Rzymską po Soborze Watykańskim II zaznaczył, iż już w XIII wieku istniało przy papieżach *Auditorium* – będące już wtedy prawdziwym trybunałem – które sukcesywnie przez Jana XXII zostało organizacyjnie udoskonalone⁷.

Najprawdopodobniej w czternastym stuleciu została przypisana trybunałowi nazwa Rota, która wprawdzie nie pojawiła się jeszcze w Konstytucji *Ratio iuris*, ale znajduje się natomiast w zbiorze decyzji Trybunału z lat 1336–1337, zebranych przez jej audytora Tomasza Fastoli⁸.

Kolejnym dokumentem papieskim, który wymienia *explicite* Trybunał jest Konstytucja Marcina V (1417–1431) *Romani Pontificis providentia* z 1423 r. Również ten sam Marcin V określił, nieco wcześniej w 1418 r., wymogi jakie miał spełniać sędzia rotalny. Na audytorów mogli być wybrani jedynie ci, którzy wykazywali dużą biegłość w prawie (*doctores iuris famosi*) oraz prawość życia i obyczajów (*habentes bonum testimonium*)⁹. Prawdopodobnie z powodu dużej ich ilości papież Sykstus IV w 1472 r. zredukował liczbę audytorów rotalnych do dwunastu¹⁰.

Równocześnie rosło znaczenie Roty w Kościele, tym bardziej, iż w trybunale – zgodnie z obowiązującymi wysokimi wymogami – zasiadali jako audytorzy kanoniści posiadający dużą wiedzę oraz ogromny autorytet. Dlatego też decyzje rotalne mocno wpływały na kształtowanie się doktryny oraz samego prawa Kościoła. Trybunał cieszył się wielkim i stałym zaufaniem papieży, którzy – między innymi – chcąc podkreślić autorytet Trybunału oraz znaczenie jego sędziów, nadawali poszczególnym królom lub wybranym miastom przywilej wyboru audytora rotalnego. Przywilej taki posiadał między innymi król hiszpański oraz Bolonia (od roku 1507), a także nieco później Mediolan (1562), Wenecja (1585), Ferrara (1597)¹¹. Razem

---

⁶ Praefatio, w: *S. Romanae Rotae Decisiones seu Sententiae*, t. I, Romae 1912, s. XIV.

⁷ Por. *Regimini Ecclesiae universae*, w: *Enchiridion Vaticanum*, Bologna 1981, t. 2, s. 1275.

⁸ P. MONETA, *dz. cyt.*, s. 53.

⁹ F. ROBERTI, *dz. cyt.*, s. 206.

¹⁰ G. PASUTTO, *Romana Rota*, w: *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Milano 1993, s. 931.

¹¹ F. ROBERTI, *dz. cyt.*, s. 206.

Warto wiedzieć, iż zwyczaj ten był utrzymany jeszcze w wieku XX. Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Hiszpanią z 1953 r., obo-

z wyżej wymienionymi audytorami Trybunał stanowili także notariusze, prokuratorzy, adwokaci oraz tłumacze.

Warto wspomnieć, iż dwunastu papieży wywodzi się spośród audytorów rotalnych¹².

Jednak od XVI w., pomimo dużego znaczenia i rosnącego w ciągu wieków autorytetu, Rota Rzymska weszła w okres swojego powolnego upadku. Oprócz czysto zewnętrznych i niekorzystnych czynników takich jak reforma protestancka, która wpłynęła na zmniejszanie się ilości spraw napływających do Stolicy Apostolskiej, reforma Kurii Rzymskiej rozpoczęta przez papieża Sykstusa V (1585–1590) Konstytucją apostolską *Immensa Aeterni Dei* (1588), faworyzowała raczej kongregacje rzymskie w rozwiązywaniu różnych wątpliwości, również w materii sądowniczej. Z okresu po Soborze w Trydencie, w historii Trybunału, trzeba wymienić Konstytucję apostolską *Iustitiae et Pacis* z 2 października 1746 r., w której papież Benedykt XIV (1740–1758) określa kompetencje Roty Rzymskiej. Biegący czas potwierdzał powolny upadek Trybunału, który w 1834 r. został przekształcony przez papieża Grzegorza XVI (1831–1846) w trybunał apelacyjny jedynie dla Państwa Kościelnego. W ten sposób ogólnokościelna kompetencja Roty została bardzo zawężona, a sukcesywny upadek Państwa Kościelnego w 1870 r. spowodował w praktyce zaniechanie działalności przez Trybunał Roty Rzymskiej.

Reforma Kurii Rzymskiej, przeprowadzona przez papieża św. Piusa X (1903–1914) Konstytucją *Sapienti consilio*, przywróciła do życia w 1908 r. Trybunał Roty Rzymskiej, pozwalając jednocześnie powrócić Św. Rocie do najlepszych czasów ze swojej wielowiekowej działalności. Opublikowano wtedy *Lex propria S. R. Rotae et Signaturae Apostolicae* (1908), oraz sukcesywnie *Regulae servandae in iudiciis apud S. R. Rotae Tribunal* (1910) regulujące funkcje Trybunału.

Następnym ważnym momentem w historii Trybunału Apostolskiego była pierwsza kodyfikacja prawa kościelnego z 1917 r., która dedykuje Rocie Rzymskiej cztery kanony (*De Sacra Romana Rota*: kan. 1598–1601). Określają one, że Rota Rzymska jest trybunałem kolegialnym Stolicy Św. dla przyjmowania apelacji, na czele której stoi jej dziekan: *primus inter pares* (por. kan. 1598 § 1). Trybunał tworzą kapłani, przynajmniej doktorzy *in utroque iure* (por. kan.

---

wiązujący do 1979 r., przewidywał dwa miejsca wśród audytorów rotalnych dla obywateli Hiszpanii. P. MONETA, *dz. cyt.*, s. 54.

¹² P. V. PINTO, *dz. cyt.*, s. 135.

1598 § 2), wybierani przez Biskupa Rzymskiego (por. kan. 1598 § 3), którzy normalnie osądzają poszczególne sprawy w turnusach składających się z trzech audytorów, niekiedy z możliwością *videntibus omnibus* (por. kan. 1598 § 3). Ponadto Kodeks z 1917 r. określał również kompetencje Roty Rzymskiej (por. kan. 1599), która osądza:

1. w drugiej instancji sprawy, które już zostały osądzone przez trybunały zwyczajne w pierwszej instancji i wniesione drogą apelacji do Stolicy Świętej;

2. w dalszej (ostatecznej) instancji wszystkie sprawy osądzone czy to przez samą Rotę, czy przez inne trybunały w drugiej czy dalszej instancji, jeżeli nie przeszły w stan rzeczy osądzonej;

3. Rota Rzymska osądza również w pierwszej instancji sprawy wymienione w kan. 1557 § 2 oraz te, które Biskup Rzymski, czy to z własnej inicjatywy czy też na prośbę stron, przywołał przed swój Trybunał i polecił rozstrzygnąć Św. Rocie, również w drugiej i dalszej instancji.

Kodyfikacja z 1917 r. ustaliła również, że określane przez doktrynę tkzw. *causae maiores* są wyłączone spod kompetencji Trybunału (por. kan. 1600), a także, iż rekursy przeciwko dekretem Ordynariuszy należy wnosić nie do Św. Roty ale do Św. Kongregacji (por. kan. 1601).

Sukcesywnie opublikowane normy rotalne: *Normae S. R. Rotae Tribunalis* z 1934 r. stanowią uzupełnienie kodyfikacji pio-benedyktyńskiej.

Posoborowa reforma Kurii Rzymskiej rozpoczęta Konstytucją apostolską papieża Pawła VI *Regimini Ecclesiae universae* z 15 sierpnia 1967 r. potwierdziła prestiż Roty Rzymskiej. Konstytucja potwierdzając obowiązywalność kanonów Kodeksu z 1917 r. wyjaśnia, iż jest kompetencją Św. Roty Rzymskiej sądzić również małżeństwa pomiędzy stroną katolicką i niekatolicką oraz pomiędzy stronami niekatolickimi, niezależnie od tego czy jedna lub dwie strony ochrzczone przynależą do rytu łacińskiego lub rytów wschodnich (por. nr 109). W tym samym numerze zostało ponadto określone, iż kwestie doktrynalne, które dotyczą wiary są kompetencją Kongregacji Nauki Wiary. Konstytucja przypomniała, że działalność Św. Roty Rzymskiej jest regulowana własnymi normami (por. nr 110).

2. Aktualny obraz Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej

Aktualnie Rota Rzymska jest regulowana następującymi ustawodawstwami: kanonami Kodeksu z 1983 r., artykułami Konstytucji

Pastor Bonus z 1988 r., artykułami Regulaminu Generalnego Kurii Rzymskiej z 1992, oraz nowymi Normami Trybunału z 1994 r.

2.1. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Kodeks Prawa Kanonicznego papieża Jana Pawła II określa zadania Trybunału Apostolskiego, nie nazywając go już więcej *Świątą Rotą Rzymską* jak to czyniła jeszcze Konstytucja *Regimini Ecclesiae universae* z 1967 r., zasadniczo dwoma kanonami. Zanim jednak je przedstawimy wypada przypomnieć, iż Biskup Rzymski posiada najwyższą władzę sądowniczą w całym Kościele, którą wykonuje albo osobiście, albo poprzez swoje Trybunały Apostolskie, lub poprzez delegowanych przez siebie sędziów (por. kan. 1442), którymi normalnie są audytorzy rotalni¹³.

W tym porządku Rota Rzymska jest zwyczajnym trybunałem Biskupa Rzymskiego dla przyjmowania apelacji z całego Kościoła od poszczególnych wiernych, biskupów czy też od osób prawnych (por. kan. 1443).

Trybunał Roty Rzymskiej, zgodnie z kan. 1444, osądza:

1. w drugiej instancji wszystkie te sprawy, które w pierwszej instancji zostały osądzone przez niższe trybunały kościelne i następnie wniesione poprzez apelację do Stolicy Apostolskiej;

2. w trzeciej lub też dalszej instancji, sprawy już rozpoznawane przez Rotę oraz przez inne trybunały Kościoła, za wyjątkiem jednak tych spraw, które przeszły w stan rzeczy osądzonej zgodnie z kan. 1641;

3. Trybunał Apostolski sędzi również w pierwszej instancji sprawy wyliczone w kan. 1405 § 3, tj: biskupów w sprawach spornych, opata prymasa lub opata przełożonego kongregacji monastycznej i najwyższego przełożonego instytutów zakonnych na prawie papieskim, diecezje oraz osoby fizyczne lub prawne, które nie mają niższego przełożonego niż sam Biskup Rzymski;

4. wszystkie te sprawy, które Biskup Rzymski – czy to z własnej inicjatywy, czy też na prośbę stron – zlecił swojemu Trybunałowi. Ten sam Trybunał Roty Rzymskiej rozstrzyga te sprawy także w drugiej i dalszej instancji.

Kompetencja terytorialna Roty Rzymskiej jest uniwersalna i obejmuje cały Kościół. Natomiast jeżeli chodzi o jej kompetencje co do materii to podlegają Rocie Rzymskiej wszystkie sprawy sporne

---

¹³ Z. GROCHOLEWSKI, *De Apostolicae Sedis tribunalibus*, w: *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, Pamplona 1996, t. IV/1, s. 893.

i karne (por. kan. 1400); za wyjątkiem tych, które sam Biskup Rzymski ma prawo osądzać zgodnie z kan. 1405 § 1. Nie są w kompetencji Trybunału Apostolskiego spory o charakterze administracyjnym (por. kan. 1400 § 2), ani również spory zarezerwowane właściwym Kongregacjom Stolicy Apostolskiej (np. Kongregacji Nauki Wiary jest zarezerwowane postępowanie przeciwko przestępstwom przeciw wierze i moralności – *Pastor Bonus*, art. 52 oraz art. 112 § 2 Regulaminu Generalnego Kurii Rzymskiej)¹⁴.

W porównaniu z kodyfikacją z 1917 r. trzeba zauważyć, iż Kodeks Jana Pawła II zasadniczo powtarza ustawodawstwo poprzednie. Obowiązujące kanony Kodeksu z 1983 r. mają swoje główne źródło właściwie w kanonach z 1917 r. Oprócz nich w procesie kodyfikacyjnym były konsultowane i następnie zostały uwzględnione: Normy Św. Roty Rzymskiej z 1934 r., Instrukcja *Provida Mater* z 1936 r., Konstytucja *Regimini Ecclesiae universae* z 1967 r., Nowe Normy Trybunału Apostolskiego z 1969 r., oraz Konstytucja apostolska Pawła VI *Vicariae potestatis* z 1977 r.¹⁵.

2.2. Konstytucja *Pastor Bonus*

Ustawodawstwo *Pastor Bonus* jest nieco obszerniejsze, pięć artykułów Konstytucji określa następująco:

Rota Rzymska¹⁶ jest trybunałem apelacyjnym przy Stolicy Apostolskiej, czuwa nad jednością interpretacji prawa w Kościele, a także, poprzez swoje decyzje czyli sentencje (*Rotae Romanae Tribunal Decisiones seu Sententiae* – publikowane corocznie od 1912 r. w obszernym tomie), służy pomocą trybunałom kościelnym niższego stopnia (por. art. 126).

---

¹⁴ Kompetencją Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów jest osądzać na temat małżeństwa *rato et non consummato* oraz na temat nieważności święceń kapłańskich (*Pastor Bonus*, art. 67–68), natomiast procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne są kompetencją Kongregacji ds. Świętych (*Pastor Bonus*, art. 71–72).

¹⁵ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989, s. 400n.

¹⁶ Pomimo propozycji zmiany nazwy Trybunału Apostolskiego i nazwania go np. „apelacyjny trybunał apostolski” zachowano starą nazwę Trybunału: Rota Rzymska. Por. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma 1993, s. 140.

Sędziowie rotalni mają cechować się pewną doktryną i doświadczeniem, są wybierani bezpośrednio przez Biskupa Rzymskiego z różnych stron świata i tworzą kolegium, któremu przewodniczy dziekan Roty Rzymskiej – wybrany spośród sędziów Trybunału i zamianowany przez papieża na określony czas (por. art. 127).

Artykuły 128 i 129 określają kompetencje Trybunału i w niczym nie zmieniają tego co ustala kan. 1444 obowiązującego Kodeksu.

Ostatni artykuł (nr 130) określa, że Trybunał Roty Rzymskiej rządzi się swoimi własnymi prawami.

2.3. *Regulamin Generalny Kurii Rzymskiej*

Regulamin Generalny Kurii Rzymskiej zatwierdzony przez papieża Jana Pawła II 4 lutego 1992 r. «*ad quinquennium*» zawiera w swoich artykułach normy, które również regulują pracę Roty Rzymskiej.

Art. 2 Regulaminu mówi, że każde dykasterium – zachowując przeciwnie dyspozycje – jest kierowane przez kardynała prefekta lub przewodniczącego albo przez arcybiskupa przewodniczącego. Natomiast kolejny artykuł Regulaminu podaje listę wyższych prałatów Kurii Rzymskiej (*Prelati Superiori della Curia Romana*), wśród których wymienia również dziekana Roty Rzymskiej (por. art. 3)¹⁷ Przez lata istniała praktyka, iż dziekan Roty Rzymskiej przez czas wykonywania swojego urzędu nie otrzymywał święceń biskupich, natomiast z chwilą przejścia na emeryturę był mianowany kardynałem. Wydaje się jednak, iż w ostatnich latach – być może w celu zgodności z analizowanym Regulaminem – papież Jan Paweł II wprowadził inną praktykę. Otóż aktualny dziekan Roty Rzymskiej M. F. Pompedda, zamianowany na to stanowisko w 1993 r., został mianowany w roku ubiegłym arcybiskupem i sukcesywnie konsekrowany przez Jana Pawła II dnia 6 I 1998 r. Poprzednik na urzędzie aktualnego dziekana również otrzymał godność arcybiskupa i pomimo, iż od czasu Jego przejścia na emeryturę Jan Paweł II mianował nowych kardynałów nie pojawiło się wśród nich nazwisko emerytowanego dziekana Roty Rzymskiej. Niewątpliwie praktyka zastosowana już w trzecim tysiącleciu pokaże jakie jest stanowisko papieża w tej drobnej, ale mającej już pewną swoją tradycję kwestii.

---

¹⁷ Art. 26: *W Rocie Rzymskiej funkcje Prałata Wyższego są wykonywane przez dziekana, w zgodzie z prawem własnym tego Trybunału, kiedy dziekan jest nieobecny zastępuje go sędzia najstarszy nominacją.*

Postanowienia nadzwyczajne są powierzone kolegium sędziowskiemu.

W dalszej części Regulamin ustala, iż kondycja prawna sędziów Roty Rzymskiej jest określana prawem własnym Trybunału Apostolskiego (por. art. 4). Do bezpośrednich współpracowników dziekana Roty Rzymskiej należą promotor sprawiedliwości oraz obrońca wężła (por. art. 5 § 2). Dziekan Roty Rzymskiej oraz sędziowie Trybunału są mianowani przez papieża (por. art. 11 § 1), dziekan jest mianowany na okres pięciu lat (por. art. 11 § 2). Regulamin zobowiązuje pracowników Trybunału do złożenia wyznania wiary i przysięgi na wierność i zachowywanie sekretu urzędu (por. art. 16 § 2). Obowiązkiem dziekana Roty Rzymskiej jest kierowanie Trybunałem oraz reprezentowanie go na zewnątrz (por. art. 24), dziekan Roty Rzymskiej po ukończeniu siedemdziesięciu pięciu lat przechodzi na emeryturę (por. art. 43 § 2), natomiast sędziowie rotalni kończą swoje funkcje o rok wcześniej (por. art. 43 § 4). Regulamin ustala, że z chwilą śmierci Biskupa Rzymskiego dziekan Roty Rzymskiej nie traci swojego urzędu (por. art. 44 § 1). Ponadto art. 111 § 3 ustala, że w ogłaszaniu sentencji i dekretów Trybunał Apostolski kieruje się własnym prawem i własnymi normami.

2.4. Normy Roty Rzymskiej

Ważnym wydarzeniem w historii Roty Rzymskiej było opublikowanie w 1994 r. jej nowych norm: *Romanae Rotae Tribunalis Normae*¹⁸. Normy poprzedza krótki wstęp, w którym dziekan Roty

---

¹⁸ Normy Roty Rzymskiej zostały aprobowane przez papieża Jana Pawła II 7 lutego 1994 r., który równocześnie postanowił, że będą obowiązywały od dnia 1 października 1994 r. Sukcesywnie Arcysodalicja przy Kurii Rzymskiej, na swoich miesięcznych spotkaniach w roku akademickim 1994/95, zorganizowała prelekcje i dyskusje nad Normami *in vigore*. W czasie swojego referatu profesor prawa procesowego na papieskim Ateneum św. Krzyża w Rzymie ks. prof. J. Llobell zauważył, że nowe Normy rotalne, aby obowiązywały powinny być – zgodnie z art. 110 Regulaminu Generalnego Kurii Rzymskiej – aprobowane przez papieża w sposób specjalny, przy użyciu formuły «*in forma specifica approbavit*», gdyż są przeciwne obowiązującym przepisom prawa. Ponieważ wymogi te nie zostały spełnione prof. Llobell stwierdził, że według niego obowiązują nadal Normy z 1934 r. Takie stwierdzenie wywołało oburzenie wśród obecnych na spotkaniu audytorów rotalnych, którzy nie podzielali zaprezentowanej opinii. Jednak sukcesywna dyskusja, już wśród samych sędziów rotalnych, doprowadziła do przyznania racji zaprezentowanym argumentom. Dnia 23 lutego 1995 r., podczas audiencji dla Kardynała Sekretarza Stanu, papież Jan Paweł II określił, że Jego aprobacja Norm Trybunału Apostolskiego w dniu 7 lutego 1994 r. ma być rozu-

Rzymskiej ks. prałat M. F. Pompedda podkreśla znaczenie nowych Norm dla pracy Trybunału Apostolskiego oraz uzasadnia ich konieczność, zwłaszcza po promulgowaniu nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1983 r., Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich w 1990 r., oraz Konstytucji *Pastor Bonus* w 1988 r., które razem tworzą podstawowy fundament prawny Kościoła¹⁹.

Wszystkich artykułów nowych Norm rotalnych jest sto dwadzieścia. Zostały one podzielone na trzy Tytuły (Struktura Trybunału Roty Rzymskiej, Urzędy sędziów i innych pracowników Roty Rzymskiej, Porządek sądowy Roty Rzymskiej), z których każdy składa się z osobnych Rozdziałów i omawia poszczególne tematy związane z pracą Trybunału.

Ogólnie i krótko, na ich podstawie można przedstawić Trybunał Apostolski, w sposób następujący:

Rota Rzymska jest zwyczajnym trybunałem apelacyjnym Stolicy Apostolskiej składającym się z pewnej liczby sędziów (nazywanych inaczej prałatami audytorami), wybranych przez Biskupa Rzymskiego z różnych stron świata i tworzących kolegium. Spośród sędziów rotalnych Papież wybiera dziekana, który jako *primus inter pares* stoi na czele całego kolegium rotalnego (por. art. 1).

Normy w swoim art. 2, nawiązując do *Pastor Bonus* przypominają, że obowiązki przewodniczenia Rocie Rzymskiej spoczywają na jej dziekanie albo, gdy on jest przeszkodzony, na całym kolegium prałatów audytorów.

Normy określają, że urząd sędziego rotalnego mogą spełniać jedynie kapłani posiadający wysoki autorytet moralno-naukowy: dojrzały wiek, dyplom przynajmniej *in utroque iure*, szlachetne obyczaje oraz duże doświadczenie prawnicze (por. art. 3 § 1). Sędziowie i dziekan Roty Rzymskiej przestają wykonywać swoje funkcje w Trybunale po ukończeniu 75 roku życia (por. art. 3).

---

miana jako aprobacja *in forma specifica*. Por. *Romanae Rotae Tribunalis Normae*, w: *Enchiridion Vaticanum*, Bologna 1997, t. 14, s. 542n.

¹⁹ Podczas prezentacji Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich papież Jan Paweł II wskazał na fakt, że z chwilą jego promulgacji można mówić o istnieniu współczesnego *Corpus Iuris Canonici*, składającego się z Kodeksu łacińskiego (KPK '83), z Kodeksu wschodniego (KKKW '90) oraz z Konstytucji apostolskiej o Kurii Rzymskiej *Pastor Bonus* z 1988 r. Jan Paweł II, *Allocutio Summi Pontificis occasione praesentationis Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium in XXVIII Congregatione generali Synodus Episcoporum habita* (26 października 1990). *Communicationes*, 22(1990), s. 208.

Praca i kompetencje Trybunału Apostolskiego aktualnie są regulowane przez: KPK '83, KKKW '90, *Pastor Bonus* oraz przez własne Normy (por. art. 5)²⁰.

Oprócz kolegium sędziowskiego Trybunał Apostolski stanowią: promotor sprawiedliwości (por. art. 6), obrońca węzła (por. art. 7), pracownicy kancelarii (jej dyrektor, notariusze, bibliotekarz, archiwista, księgowy) oraz woźni Roty Rzymskiej (por. art. 8–12). Ich funkcje są omawiane w dalszej części Norm rotalnym (por. art. 24–40).

Trybunał Roty Rzymskiej osądza poszczególne sprawy przez trzyosobowe turnusy (por. art. 18 §§ 1–5), z których pierwszy składa się z dziekana oraz z drugiego i trzeciego prałata audytora (ich kolejność wyznacza starszeństwo nominacji – por. art. 4 § 1), drugi turnus składa się z drugiego, trzeciego i czwartego sędziego, trzeci turnus składa się z trzeciego, czwartego i piątego audytora rotalnego wg. ustalonego porządku, itd. W przypadku apelacji od sentencji rotalnej sprawa jest rozstrzygana przez turnus składający się z sędziów poprzedzających bezpośrednio turnus wyrokujący. W wyjątkowych przypadkach może być utworzony turnus składający się z pięciu lub większej liczby audytorów, aż do możliwości powołania turnusu *videntibus omnibus*; niekiedy dziekan może powierzyć sprawę turnusowi *extra ordinem*. W dekrete powołującym turnus dziekan Roty Rzymskiej wyznacza również ponensa sprawy, którym normalnie jest najstarszy na urzędzie audytor z turnusu.

Normy przypominają, iż w chwili kiedy Stolica Apostolska zawakuje Rota kontynuuje dalej swoją działalność (por. art. 23).

Analizując będące *in vigore* Normy warto jeszcze wspomnieć niektóre pozostałe sytuacje prawne regulowane przez jej artykuły. Jeżeli powstaje wątpliwość odnośnie kompetencji Roty Rzymskiej to jej dziekan, wysłuchawszy dwóch najstarszych audytorów, oddali dekretem apelację albo skargę powodową przedstawiając odpowiednią motywację (por. art. 51).

Normy, zachowując przepis kan. 1444 § 2, dają możliwość dziekanowi, po wysłuchaniu dwóch najstarszych audytorów, przywołania przed Trybunał Apostolski – jeszcze w pierwszej instancji – sprawę, o której w kan. 1444 § 1, każdego razu kiedy sugerują to szczególnej natury sytuacje i dobro duchowe stron procesowych (por. art. 52).

W każdym postępowaniu procesowym na Rocie powód musi posiadać swojego opiekuna: *in processu pars actrix suum habeat patronum*, mianowanego osobiście przez niego lub wyznaczonego z urzędu (por. art. 53 §

---

²⁰ Normy rotalne nic nie wspominają o Regulaminie Generalnym Kurii Rzymskiej z 1992 r., chociaż w ich tekście są odwołania do jego artykułów.

2). Jeżeli przypadek tego wymaga, ponens ma zatroszczyć się, aby posiadała go również strona pozwana (por. *tamże*)²¹.

Jeżeli nie jest znany adres jednej ze stron, wezwanie czy też poinformowanie o wydaniu dekretu zawiązującego spór ma miejsce poprzez edykt: *edictum*, opublikowany w *Acta Apostolicae Sedis* lub w *L'Osservatore Romano* (por. art. 59).

W sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa formuła sporu jest następująca: *An constet de matrimonii nullitate in casu*, po czym następuje określenie zaskarżonego tytułu lub tytułów (por. art. 62 § 1).

Audytorzy wydają wyrok zebrawszy się w siedzibie Trybunału Apostolskiego w określonym dniu i o określonej godzinie, chyba, że z powodu jakiegoś szczególnego motywu ustalono inaczej (por. art. 88 § 1). Sentencja może być albo interlokutoria: jeżeli rozstrzyga sprawę incydentalną, albo definitywna: jeżeli rozstrzyga sprawę główną (por. art. 88 § 2). Każdy audytor swoje konkluzje prawne, czyli swoje *votum*, pisze w języku łacińskim i osobiście je podpisuje (por. art. 89 § 2). Po napisaniu wyroku przez ponensa sprawy *vota* w zamkniętej kopercie są przechowywane w archiwum dziekana i sukcesywnie palone po dziesięciu latach (por. art. 89 § 3). Każdorazowo, kiedy sędziowie podczas pierwszej dyskusji nie chcą lub nie mogą dojść do wydania sentencji, mogą wyrokowanie przesunąć do następnego zebrania turnusu, z tym jednak, że odroczenie wydania wyroku nie może przekroczyć jednego tygodnia (por. art. 93). Jeżeli jednak i na drugim zebraniu turnusu audytorzy nie osiągnęli wymaganej większości koniecznej dla wydania wyroku, ponens ma obowiązek poinformować dziekana o zaistniałej sytuacji, który jej zaradzi poprzez zwiększenie liczby audytorów w turnusie (por. art. 94). Po wydaniu wyroku ponens ma obowiązek napisania sentencji w języku łacińskim w ciągu dwóch miesięcy (por. art. 96 §§ 1–2).

Apelacja od decyzji rotalnej jest przekazywana następnemu turnusowi w porządku (por. art. 102). Jest ona składana – w czasie dwudziestu dni od doręczenia sentencji – na ręce ponensa turnusu, który ją wydał (por. art. 103–104).

Ostatni artykuł nowych Norm Roty Rzymskiej poświęcony został ich interpretacji. Jeżeli powstanie kwestia odnośnie interpretacji obowiązujących norm należy odnieść się do norm promulgowanych w 1934 r., z wyłączeniem jednak tych, które są przeciwne kanonom obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego.

---

²¹ Rozdział VI zajmuje się adwokatami i prokuratorami wykonującymi swoje obowiązki przy Rocie Rzymskiej (art. 47–49).

Normy rotalne odwołują się dwukrotnie do Regulaminu Generalnego Kurii Rzymskiej. Według jego artykułów jest określany czas pracy urzędów rotalnych (por. art. 45), a także czas wakacji letnich audytorów i pozostałych pracowników Trybunału Apostolskiego, naturalnie przy uwzględnieniu jego specyfiki (por. art. 46).

W ten sposób został zarysowany szkielet pracy i kompetencji Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej. Jeżeli porównamy Rotę Rzymską z trybunałami pierwszej czy drugiej instancji to zauważymy, że nie ma zasadniczych różnic w schemacie prowadzenia procesów przez wszystkie możliwe trybunały Kościoła. Normy Roty Rzymskiej mówią, analogicznie do kanonów Kodeksu z 1983 r., o następujących etapach procesowych w procesie *apud Tribunal Rotae Romanae*:

1. Wprowadzenie sprawy, wezwanie sądowe oraz konkordacja *dubium*: sporu sądowego (art. 50–62);
2. Zawieszenie, umorzenie oraz zrzeczenie się instancji (art. 63–70);
3. Instruktoria sprawy (art. 71–74);
4. Sprawy wypadkowe oraz przedprocesowe (art. 75–78);
5. Ogłoszenie procesu, zamknięcie postępowania dowodowego oraz dyskusja sprawy (art. 79–87);
6. Sentencje (art. 88–101);
7. Apelacje (art. 102–109);
8. Koszta sądowe i bezpłatna pomoc (art. 110–119).

Naturalnie Rota Rzymska będąc papieskim trybunałem apelacyjnym, czyli mając kompetencje uniwersalne a zatem dla całego Kościoła, jak zaznaczył Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., ma prawo kierować się własnym ustawodawstwem (por. kan. 1402), które poprzez wieki stanowiło, oraz stanowi także obecnie, *proprium* Trybunału Apostolskiego. Są nim aktualne Normy Roty Rzymskiej.

2.5. Troska papieża o sądownictwo w Kościele

Do tego wszystkiego co zostało już przedstawione trzeba dodać, że corocznie na początku nowego roku pracy Roty Rzymskiej, papież spotyka się ze swoim Trybunałem na specjalnej audiencji, w czasie której wygłasza przemówienie o dużym znaczeniu nie tylko dla pracy samego Trybunału Apostolskiego, ale także dla wszystkich pozostałych trybunałów Kościoła²². Podkreślona zostaje w ten sposób bezpo-

---

²² W prawidłowej interpretacji kan. 1095 z KPK '83 kluczowym po-zostaje przemówienie papieża Jana Pawła II do Roty Rzymskiej z 5 lutego 1987 r. na temat oceny krytycznej, przez sędziego kościelnego, opinii psychicznych

średnia zależność Trybunału od papieża, oraz równocześnie przypomniany zostaje sędowniczy wymiar urzędu piotrowego w swojej uniwersalności (por. kan. 331, 333 § 1). W jednym z takich przemówień Jan Paweł II stwierdził, że do koniecznej opieki nad współczesną rodziną przyczynia się działalność trybunałów diecezjalnych i regionalnych pod dyrektywami Stolicy Apostolskiej, przede wszystkim wyrażonych w interpretacji prawa, tak małżeńskiego jak i procesowego, przez Trybunał Apostolski Roty Rzymskiej²³.

W przedstawiony sposób – przez Trybunał Apostolski Roty Rzymskiej – wyraża się codzienna troska każdego papieża o sprawiedliwe i kompetentne rozwiązywanie sporów w Kościele. W tej misji Rota Rzymska ochrania prawa wiernych, czuwa nad jednością w interpretacji prawa oraz poprzez swoje sentencje służy pomocą pozostałym trybunałom Kościoła²⁴.

TRIBUNALE APOSTOLICO DELLA ROTA ROMANA Sommario

L'articolo intitolato Tribunale Apostolico della Rota Romana presenta la storia e l'attività del Tribunale, è diviso in due parti. All'inizio, l'articolo analizza l'origine della Rota Romana (o Sacra Romana Rota, come originariamente veniva denominata). Sull'origine di nome del Tribunale si sono avanzate molte, presentate in testo, ipotesi. La storia della Rota Romana ha le sue radici nel XII secolo. Successivamente è stata presentata, in prima parte dell'articolo, la storia del Tribunale fino al CIC '17, e alle Norme della Rota Romana pubblicate nel 1934. La seconda parte analizza il Tribunale Apostolico nel CIC '83, nella Pastor Bonus (1988), nel Regolamento Generale della Curia Romana (1992). Normae Romanae Rotae Tribunalis, *in vigore* dall'anno 1994, fanno l'ultima e sostanziale parte dello studio sul Tribunale Apostolico.

---

i psychologicznych w sprawach o nieważność małżeństwa. AAS, 79(1987), s. 1453–1459. Por. Z. GROCHOLEWSKI, *Sędzia kościelny wobec ekspertyz neuropsychiatrycznych i psychologicznych*. Rozważania nad ostatnim przemówieniem Ojca świętego w Rocie Rzymskiej, w: *Prawo Kanoniczne*, 31(1988) nr 3–4, ss. 75–98.

²³ JAN PAWEŁ II, *Przemówienie do Św. Roty Rzymskiej*, w: AAS, 73(1981), s. 232.

²⁴ Z. GROCHOLEWSKI, *De Apostolicae Sedis tribunalibus*, dz. cyt., s. 895.